

Akademie múzických umění v Praze

hudební a taneční fakulta

hudební umění

tuba

bakalářská práce

Tvorba pro tubu v západní Evropě a v USA

Adam Lasák

Vedoucí práce: odb.as. MgA. Karel Malimánek

Oponent práce: odb.as. MgA. Lukáš Mořka

Datum obhajoby: 2020

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2020

**ACADEMY OF PERFORMING
ARTS IN PRAGUE**

**Musical Arts
The Tuba**

BACHELOR'S THESIS

***Compositions for the tuba in the
western Europe and in the USA***

Adam Lasák

Thesis Advisor: odb. as. MgA. Karel Malimánek Evaluation

Committee's: odb. as. MgA. Lukáš Mořka

Date of Defend Thesis: 2020

Academic Title: BcA.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/magisterskou/disertační práci na téma

Tvorba pro tubu v západní Evropě a v USA

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne 27. 4.2020

.....

podpis autora

Abstrakt:

Skladby pro tubu jsou součástí hudební literatury od vynálezu nástroje po dnešní dny. Tuba je rovnocenný hudební nástroj ve srovnání s ostatními nejen dechovými hudebními nástroji a to jak v sólové hře, tak i v orchestru. Historie tuby obsahuje její vývoj nejen na evropském kontinentu a britských ostrovech, ale i v USA. Hudební literatura pro tubu je obsáhlá nejen v oblasti vážné, ale i populární, lidové hudbě a jazzu.

Abstract:

Tuba compositions are part of the musical literature from the invention of the instrument to the present day. Tuba is an equal musical instrument in comparison with other wind instruments not only in solo play but also in orchestra. The history of the tube contains its development not only in Europe, the continent and the British Isles, but also in the USA. Musical literature for tuba is extensive not only in the field of classical but also popular folk music and jazz.

Obsah:

1. Obecně o tubě a jejím použití	8
1.1 Historie tuby	8
1.2 tuba, vlastnosti a uplatnění	11
2. Hudební skladatelé a jejich stěžejní díla pro tubu	12
2.1 Ralph Vaughan Williams (1872 - 1958) - Concerto for Bass tuba (1954)	12
2.2 Paul Hindemith (1895 - 1963) - Sonáta pro tubu (1955)	14
2.3 Jacques Castérède (1926-2014) - Sonatina pro tubu a klavír (1963).	15
2.4 William Kraft (*1923) - Encouters II (1966)	16
2.5 Eugéne Bozza (1905 – 1994) - Concertino pro tubu (1967)	17
2.6 Edward Gregson (1945) - Tuba concerto (1976), Alarum (1995)	18
2.7 John T. Williams (1932) - Concerto for tuba and orchestra (1985)	21
2.8 John Stevens (1951) – Salve Venere, Salve Marte (1995)	22
2.9 Anthony Plog (1947) - Three Miniatures (1989)	23
2.10 Eric Ewazen (1954)- Koncert pro tubu (1996)	24
2.11 Elisabeth Raum (1945) - Sweet dances (2002)	25
Závěr	26

Úvod

Tématem bakalářské práce je tvorba pro tubu v okruhu britských skladatelů a hudebních děl pro tubu, která vznikla v západní Evropě a USA a která představují kompoziční základ pro moderní hru na tento nástroj. Přestože hudební literatura pro tubu není tak rozsáhlá, tvoří významnou součást evropské a světové hudební kultury. Tato skutečnost byla také hlavním motivem, proč jsem zvolil uvedené téma jako předmět mé bakalářské práce. Cílem této práce je seznámit čtenáře textu s hlavními díly vytvořenými pro tubu z oblasti západní Evropy a USA, v zemích s vysokou úrovní sólové a i orchestrální hudební hry. Monografie a další odborné zdroje pro zpracování tohoto tématu v české literatuře prakticky neexistují a v zahraničí jsou velmi omezené. Autor si proto neklade za cíl popsat vyčerpávajícím způsobem téma, které je svým rozsahem velmi náročné. Následující řádky jsou proto především průřezem obsahujícím jen nejvýznamnější a ve studiu i orchestrální hře nejčastější tituly a díla včetně jejich tvůrců.

1. Obecně o tubě a jejím použití

Nejprve si připomeňme úlohu tuby v sólové a orchestrální hře. Tuba je nejdelší žesťový, dechový nástroj hrající v největších hloubkách. Tón dechových nástrojů vzniká kmitáním vzduchového sloupce v nástroji, rozechvívaného usměrněným proudem lidského dechu. Také zvuk tuby vzniká obdobně ostatním žesťovým nástrojům průtokem vzduchu, který rozvibruje rty. Při jejich kontaktu s nátrubkem vzniká bzučivý zvuk. Tuba je moderní nástroj, objevila se až v 19. století a zůstává tak dodnes nejmladším nástrojem v moderním orchestru, ale i v dalších hudebních kapelách. Svým zvukem nahradila ofiklejdu¹.

Přestože je tuba zcela rovnocenný nástroj vzhledem k ostatním v orchestrálním obsazení vyvolává postavení tubových partů ve většině orchestrální tvorby poněkud opomíjenou pozici. V notovém zápisu většiny orchestrálních děl obsahují party pro tubu až na výjimky většinou pauzy nebo tacet. Temný a široký zvuk tuby je v celkovém hudebním vyznění především symfonického orchestru mimořádně přínosný a svým způsobem nepostradatelný. Tuba dodává hlavně v kompozičních vrcholech vyznění symfonických děl temnou mohutnost. Tuba je však i sólový nástroj, z hlediska techniky hry srovnatelný se všemi ostatními žesťovými nástroji. Výkony špičkových tubistů lze srovnat i s mistrovskými výkony ostatních žesťových interpretů. V současné době jsou uznávanými mistry hry na tubu v Evropě O.Baadsvik (Norsko), W.Hilgers (Německo), K. Malimánek (ČR), a v USA P.Sharidan, G. Pokorný, R.Bobo a další mistři nástroje prakticky na všech kontinentech.

1.1 Historie tuby

Serpent

Jako předchůdce tuby můžeme vzpomenout serpent. Byl to basový nástroj zvlněného tvaru, u kterého se měnila výška tónů zakrýváním otvorů, což nemělo vliv jen na výšku tónu, ale i na jeho zabarvení. Serpent, sestrojil údajně roku 1590 ve francouzském Auxerre asi mnich Edmé Guillaume.² Hadovitý tvar nástroje mu dal i název serpent. Hra na nástroj spočívala v zakrývání

¹ Ofiklejda = hudební nástroj, který se vyvinul ze serpentu, dechový nátrubkový nástroj s klapkami

² SACHS, Curt. *The History of Musical Instruments*. New York: Dover, 2006. ISBN 978-0-486-45265-4.

šesti dírek o průměru asi 10 mm prsty. Přesná intonace vyžadovala složité prstoklady, které zahrnovaly i používání polovičního krytí dírek. Roura serpentu má délku dva a půl metru. Dírky jsou navrtány ve vzdálenostech, které prsty v přímém tvaru těla serpentu jen obtížně pokryjí. Proto je roura serpentu stočena do hadovitého tvaru, aby prsty ruky dosáhly na všechny vyvrtané otvory. Serpent se nejčastěji vyráběl z ořechového dřeva a výroba nebyla jednoduchá a vyžadovala mistrovskou zručnost. Dvě podélné poloviny se k sobě musely přesně hodit a velmi dovedně sklížit, protože stěny roury byly jen asi půl cm tlusté.³ Sklížený nástroj byl potažen kůží a zpevněn kovovými obručemi. Nátrubek byl oddělitelný a na nástroj byl zapojen asi 25 cm dlouhou kovovou trubicí, nazývanou eso. Serpent neměl žádné doladovací zařízení. Používal se hlavně ve francouzské armádě a uplatnil se také v chrámové hudbě, kde posiloval sborový, gregoriánský zpěv typu chorálu.⁴

Bass-horn, ruský fagot

Nový druh serpentu, tzv. ruský fagot, vytvořil na konci 18. století londýnský výrobce dechových nástrojů D. Astor podle návrhu francouzského hudebníka A. Frichota. Reagoval tak na skutečnost, že při vojenských pochodech se na serpent hrálo velmi obtížně. Nový nástroj měl podobu dnešního fagotu s doladovacím zařízením. Dřevěné části byly zpevněny mosazným plechem. V 19. století byl basovým nástrojem anglických vojenských kapel, kde se využíval pod názvem bass-horn neboli basový roh.

Ofikleida

Ofikleida navazovala na tvar ruského fagotu. Jejím autorem je pařížský výrobce hudebních nástrojů Jean Hilaire Aste. V roce 1817 ji představil pařížské Akademii. V konstrukci uplatnil mechaniku klapkové křídlovky včetně celokovové konstrukce, opatřené plnoklapkovým systémem. Výhodou bylo snadné přiladování a proto byl zařazován často i jako čtvrtý člen k trombonovému triu. Roku 1835 postavil ve Vídni W. Riedl ofikleidu pod názvem bombardon, která se vyznačovala laděním D a 4 ventily. Její uplatnění netrvalo dlouho, po několika letech

³ RYCHLÍK, Jan. *Žesťové nástroje bez strojiva*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960

⁴ SACHS, Curt. *The History of Musical Instruments*. New York: Dover, 2006. ISBN 978-0-486-45265-4.

byla nahrazena tubou německé konstrukce, jen ve Španělsku se udržela až do 20. století.⁵ Všechny nástroje předcházející tubě, serpent, ruský fagot i ofikleida pokrývaly basovou polohu dechové harmonie orchestrů v 19. století. Všechny tři nástroje byly vytlačeny strojivou basovou tubou.⁶

Tuba

Za vynálezce tuby lze označit Wilhelma Friedricha Wieprechta, který společně s Johannem Gottfriedem Moritzem získal na výrobu tuby patent v roce 1835. První tuba byla v ladění F s 5 písty. Ty byly později nahrazeny modernějšími ventily. Autorem tenorové tuby se stal v roce 1838 Carl Wilhelm Moritz, syn Johanna Gottfrieda Moritze v roce 1838.⁷

Více ventilů umožnilo tubě hrát v nižších polohách. Hráč měl možnost více kombinací ventilů a v důsledku toho i lepší ladění. V původní konfiguraci ventilů obsahovala hra na tubu pouze omezené vyšší polohy. Ofiklejdu používala také nátrubek, ale strojivo bylo podobné saxofonu a vyznačovalo se složitou kombinací klapků. Tuba tak do basové žesťové hry přinesla jemnější a vyvážený tón.

Další etapu zdokonalení konstrukce a herního rozsahu tuby přinesl Wieprechtův kolega, nástrojař Adolphe Sax. Zabýval se výrobou nástrojů v širokém rozsahu od sopránu po bas pod názvem saxhorny. Saxovy nástroje byly laděny v Es a B. Oproti tomu Wieprecht a také český nástrojař V. F. Červený přidali ještě ladění F a C. Sax měl se svými nástroji úspěch především ve Francii a později také v Británii a později i v USA. Rostoucí poptávka po nových hudebních nástrojích vedla i k rozšíření jejich výroby a rostoucímu počtu výrobců. Tuba dostávala postupně v průběhu 19. století různé formy a tvary. Významným výrobcem a konstruktérem tuby moderního vzhledu byl český nástrojař V. F. Červený⁸ který jako první uvedl v roce 1845 kontrabasovou tubu, která byla v ladění B.

⁵ KRATOCHVÍL, Jiří. *Dějiny a literatura dechových nástrojů*. 2. přeprac. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2001. ISBN 80-858-8374-0.

⁶ MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. 1. Praha: Editio Barenreiter, 2002. ISBN 978-80-863-8512-9.

⁷ Tuba. *Musical instrument* [online]. 2017 [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/art/tuba#ref138911>

⁸ Dostupné z www.vfcerveny.cz/cz/spolecnost/historie

1.2 tuba, vlastnosti a uplatnění

Tuba má temný a široký zvuk. Rozlišujeme 4 různá ladění tuby: B,C,Es a F. Basová tuba, tedy F tuba má užší menzuru s trubicí přes 4 metry. Kontrabasová tuba, tedy tuba B má délku trubice přes 5 metrů. Materiál, z kterého se tuba vyrábí, je většinou mosaz, může to být také i stříbro anebo měď. Stavba tuby sestává z trubice s korpusem. Většina tub má od 4 do 6 klapek, 4 klapky pro pravou ruku a dvě pro levou. B tuby mají většinou 5 klapek, 5. je doladovací. F tuby mají pro tóny ve spodních registrech 2 klapky na levou ruku navíc.⁹ Notace tuby je ve většině případů v basovém klíči, někdy ve výjimečných případech v houslovém klíči. Rozsah klasické sólové F tuby je přes 4 oktávy a to od sub kontra B do C2.

Převážná většina sólové literatury pro tubu je určená pro F tubu. V orchestru je využívána C tuba zejména autory ze západní Evropy a USA. Ve střední a východní Evropě je rozšířena tuba B. Tuba se prosadila jako sólový nástroj až ve 20. Století. Tuba se objevuje v symfonickém orchestru od 40. let 19. století a to zejména ve velkých dechových orchestrech. Současně se tuba prosadila díky své konstrukci, zvuku a hmotnosti i v pochodových kapelách v USA, kde se často vedle tuby používá mnohem častěji suzafón¹⁰. Nebo i v naší tradiční dechovce, kde se používá alternativně i heligón. V komorních tělesech se tuba objevuje nejčastěji v žesťovém kvintetu, nebo tubovém kvartetu.

Samostatnou kapitolou uplatnění tuby jsou kapely amerického Dixielandu, které se zformovaly v oblasti New Orleans. Zde hrála a hraje stále tuba roli specifického basového nástroje, dnes již tradičního pro tuto hudební formu. Poté, co se z původního Dixielandu a v americkém jazzu obecně začaly vyčleňovat a formovat swingové orchestry a bebopové kapely, převládl v nových formách zvuk kontrabasu nad tubou. Pro tento styl jsou nejznámějšími hudebními formami například beguine, francouzské čtverylky, ragtime či blues s hromadnou polyfonní improvizací. Zpočátku byly tyto kapely hlavně pochodové. Ve standardním obsazení dixielandové kapely je tuba zastoupena v rytmické sekci ve složení – bicí, tuba, piano a banjo či kytara.¹¹

⁹ MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. 1. Praha: Editio Barenreiter, 2002. ISBN 978-80-863-8512-9.

¹⁰ Sousaphone. *History and Origin of the Sousaphone* [online]. 2007. Dostupné z: <https://www.sousaphone.net/sousaphone-history.htm>

¹¹ CLAYTON, Peter, GAMMOND, Peter. *Jazz: A-Z*. London: Guinness, 1986. s. 173.

2. Hudební skladatelé a jejich stěžejní díla pro tubu v západní Evropě a v USA

2.1 Ralph Vaughan Williams (1872 - 1958) - Concerto for Bass tuba (1954)

Byl vlivný anglický hudební skladatel. Studoval Royal College of Music v Londýně a Trinity College v Cambridgi. Napsal devět symfonií a mnoho dalších skladeb, mezi nimi komorní hudbu, opery, chorální hudbu a filmovou hudbu. Také sbíral britskou lidovou hudbu. Je první velkou osobností anglické moderní hudby. V mládí studoval u Charlese H. Parryho a Charlese V. Stanforda. Byl pod silným vlivem německé romantické hudby. V roce 1896 navštívil Německo, kde studoval u Maxe Brucha a přímo v Bayreuthu se seznámil s hudbou R. Wagnera. V roce 1904, kdy mu bylo 32 let, došlo k naplnění jeho uměleckých ambicí, když se seznámil s anglickým lidovým folklórem. To se projevilo zejména v písni „*Bushes and Briars*“. „*Linden Lea*“. Williams studoval anglický hudební folklór, který mnohokrát použil ve svých kompozicích, například v Norfolkské symfonii (1906). Velmi brzy však metoda citování lidových písní přestala být pro jeho tvorbu charakteristickou. Williams se sblížil s folklórem a ve své tvorbě využíval rytmy a intonaci anglické lidové hudby. Jeho kompoziční profil, opírající se o lidovou hudební kulturu připomíná kompoziční východiska Musorgského, Rimského-Korsakova, Griega, Smetany a Dvořáka.

Williams byl počátkem 20. století okouzlen kulturou tzv. tudorovské epochy (konec 16. a začátek 17. století), což se projevilo v jeho sborové suitě *Pět tudorovských portrétů* (1936). V roce 1908-9 studoval v Paříži u M. Ravela. Přesto, harmonický styl, R. V. Williamse vychází z Purcella a anglických madrigalistů přelomu 16. a 17. století. První skladbou vyjadřující nový osobitý autorův styl byla *Fantazie na téma Johna Tallise* z roku 1909, která přinesla Williamsovi uznání.¹² Ve svém vrcholném tvůrčím období napsal 9 symfonií, 20 jiných symfonických a komorních skladeb, 10 oper a baletů, více než dvacet kompozicí sborových a mnoho desítek písní. Stáří nemělo vliv na jeho tvůrčí elán. 8. symfonii napsal v roce 1956 ve věku 84 let, 9. Symfonii jen o dva roky později v roce jeho smrti. Ve stejné době jako zmíněné symfonie píše také dvě skladby pro sólový nástroj a orchestr: *Romanci pro ústní harmoniku Des dur* (1951) a především *Koncert pro basovou tubu a orchestr* (1954)¹³. Williams měl, zdá se, tubu jako nástroj

¹² SCOTT, Marion M. Ralph Vaughan Williams. pův. pro Christian Science Monitor 1920, dostupné z:

<http://www.musicweb.uk.net/Scott/RVW.htm>

¹³ VYSLOUŽIL, Jiří. Hudebníci 20. století, Státní hudební nakladatelství, Bratislava 1964

v oblibě a často ji v kompozicích používal, zejména v orchestrálních dílech. Myšlenkou napsat skladbu pro tento tehdy ještě opomíjený nástroj se zabýval již od roku 1951.

*Concerto in F minor for BassTuba and Orchestra*¹⁴ byl poprvé proveden 13. června 1954 Philipem Catelinetem a Londýnským symfonickým orchestrem za řízení Johna Barbirolliho. Přes chladnou reakci tehdejší kritiky je jedním z nejčastěji prováděných tubových koncertů. S Hindemithovou *Sonátou pro tubu a klavír (viz 2.1.2)* je základním a průkopnickým dílem tubové sólové literatury. V tomto díle Williams ukázal celému hudebnímu světu možnosti tuby v sólové orchestrální hře. Prokázal, že tuba není jen doprovodným nástrojem, ale v široké škále výrazových prostředků je rovnocenná s ostatními dechovými nástroji.

Williamsův *Koncert in F minor for BassTuba and Orchestra* osmělil ostatní skladatele, kteří začali postupně komponovat další a další skladby pro tubu. Koncert se stal časem jedním z nejpopulárnějších na světě a nepostradatelným a stěžejním dílem pro tubovou literaturu.

Skladba sestává ze tří vět:

1. Prelude: Allegro moderato,
2. Romanza: Andante sostenuto,
3. Finale - Rondo alla tedesca: Allegro .

Celý koncert trvá cca 13min. Za tímto koncertem brzy následovala sonáta, kterou roku 1955 složil světoznámý německý autor Paul Hindemith jako přelomové dílo pro tubu ve světovém měřítku.

¹⁴ WILLIAMS, R. W. *Concerto for bass Tuba and Orchestra*. Oxford University Press. London 1979

2.2 Paul Hindemith (1895 - 1963) - Sonáta pro tubu (1955)

Byl německý hudební skladatel, violista, učitel, hudební teoretik a dirigent. Jeho rozsáhlé dílo obsahuje opery, balety, orchestrální tvorbu, komorní skladby. Hindemith patří mezi nejvýznamnější německé skladatele své doby. Ve 20. letech 20. století vyvinul složitý kompoziční styl, který je popisován jako neoklasický, avšak zcela odlišný od prací Igora Stravinského.¹⁵

Sonata pro tubu patří do jeho pomyslné kolekce sonát, které napsal skladatel pro každý nástroj.

Dílo sestává z následujících částí:

1. Allegro pesante
2. Allegro assai
3. Variationen

Od tohoto díla na sebe tuba začala upozorňovat, jako na sólový nástroj a byla tak zahájena etapa nové tvorby sonát pro tubu¹⁶, ve které figurují především následující komponisté a jejich sonáty pro tubu: Tuba Sonata, Op.2 (Haighway, Richard J), Tuba Sonata, Op.43 (Van Hoorick, Geert), Tuba Sonata (Bird, Melvin Clive), Tuba Sonata (Fine, Elaine), Tuba Sonata (Manookian, Jeff), Tuba Sonatina No.1 (Glazer, Benoit)

¹⁵ Dostupné z :https://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Hindemith

¹⁶ PATCELT,M. Paul Hindemith a jeho sonáta pro tubu a klavír (Diplomová práce) Praha: Pražská konzervatoř. 2011, str.18

2.3 Jacques Castérède (1926-2014) - Sonatina pro tubu a klavír (1963).

Byl renomovaný skladatel a klavírista. Složil řadu melodických skladeb včetně baletů, koncertů, symfonií, ansámbly a komorní hudby. V roce 1953 získal Grand Prix de Rome s kantátou La boîte de Pandore (Pandora's Box). Jako skladatel získal řadu cen, mezi nimi Pařížskou občanskou cenu v roce 1991, Charles Cros Award a Record Academy Award v roce 1995. Jeho mnoho děl, mezi něž patří symfonie, koncerty, balety, ansámblová a komorní hudba, se hraje po celé Francii, Německu a Itálii, stejně jako ve Spojených státech a Kanadě. Jeho hudba je v podstatě melodická, často používá modální stupnice přes bohaté a rozmanité struktury.¹⁷

Sonatina je skladba pro C tubu, nebo Bb Saxhorn a klavír (1963). Skladba je výrazně romantického charakteru. Sonatina je složena ze tří vět :

1. Défilé
2. Sérénade
3. Finále

Dílo může být obtížné technicky dobře provést, zejména v náročných partech. Doporučuje se pro pokročilé hráče, a trvá od 7,15' až 7,30'.

¹⁷ Dostupné z https://en.wikipedia.org/wiki/Jacques_Cast%C3%A9r%C3%A8de

2.4 William Kraft (*1923) - Encouters II (1966)

Hudební skladatel, dirigent, hráč na bicí a učitel USA. Kraftovým oblíbeným hudebním stylem byl jazz. Po svých studiích skládal hudbu k filmu. V průběhu let získal Kraft mnoho ocenění, vyznamenání, Kennedy Center Friedheim Awards (první cena v roce 1990 za *Veils and Variations for Horn and Orchestra* a druhá cena v roce 1984 za *Koncert pro Tympany a orchestr*); cena za představení choreografické verze *Contextures: Riots – Decade '60* (1967).¹⁸ Jeho díla jsou pravidelně nahrávána.

Skladba *Encouters II* byla napsaná v roce 1966 pro Rogera Boba, ve své době světové celebrity ve hře na tubu. Myšlenka a kompozice tohoto tubového sóla, byla intenzivně diskutována sólistou a skladatelem, s cílem zakomponovat do díla co nejvíce hratelných moderních technik. Z tohoto důvodu sólový part pokrývá téměř 3 a ½ oktávy a v plné míře využívá technické a vokální vlastnosti nástroje.

Dílo je dramatické a předpokládá expresivní myšlení a velmi dobrý hudební smysl. Název *Encouters* znamená v překladu setkání. Jednotlivé sekce skladby nejsou členěny do klasických vět a jsou označeny následující tempy: *Slow and dramatic – Presto Marcato – Andante – Furioso – Lento dramatico*.¹⁹

¹⁸ Dostupné z <https://www.musicacademyonline.com/composer/biographies.php?bid=123> [online]

¹⁹ Chmelař Jakub, *Rozbor vybraných sólových skladeb pro tubu a jejich porovnání*. Bakalářská práce, Praha, HAMU 2019

2.5 Eugéne Bozza (1905 – 1994) - Concertino pro tubu (1967)

Byl francouzský skladatel a houslista. Je jedním z nejproduktivnějších skladatelů komorní hudby pro dřevěné nástroje. Jeho kompozice pro velké soubory obsahují 5 symfonií, opery, balety a velké chorální kompozice. Větší počet skladeb věnoval pro velké žesťové soubory. Jeho větší díla se zřídka hrají mimo jeho rodnou Francii. Jeho velká díla - jako jsou symfonie, koncerty a opery - jsou mimo střední Evropu do značné míry neznámá. Sólová a komorní tvorba však jsou nedílnou součástí hudební literatury, zejména v oblasti hudebního školství a studia hry na hudební nástroje po celém světě. Bozzova hudba měla populární úspěch, jeho hudební styl byl srozumitelný a přístupný posluchačům, studentům a akademikům.²⁰

Concertino pro tubu a orchestr (1967). Skladba je interpretačně velmi náročná, vyžaduje technicky zručného hráče i dobré nátiskové vybavení vzhledem k velkým intervalovým skokům, střídavé dynamice a dodržení správné intonace. Skladba obsahuje tři věty:

1. Allegro vivo
2. Andante ma non troppo
3. Allegro vivo

Skladba působí lehkým a hravým dojmem, pokud zachová hráč - tubista po stránce nátiskové, technické a intonační přístup „lehkou rukou“²¹. Požadavky na techniku hry i agogiku jako subjektivní vklad hráče do interpretace posunuly tvorbu pro tubu o výrazný kus kupředu.

²⁰ Dostupné z: <https://www.eugenebozza.com/>

²¹ Chmelař, 2019

2.6 Edward Gregson (1945) - Tuba concerto (1976), Alarum (1995)

Je skladatelem mezinárodního významu. Jeho hudba byla vysílána a nahrávána po celém světě. Věnoval se orchestrální, komorní, instrumentální a sborové hudbě. Tvořil hudební díla i pro divadlo, film a televizi. Edward Gregson je držitelem čestných titulů a stipendií z mnoha anglických univerzit a konzervatoří. Byl jmenován docentem a emeritním profesorem Royal Northern College of Music.

V roce 2008 odešel z akademického života a soustředil se na skladbu. Mezi jeho hlavní díla patří: Hudba pro komorní orchestr (1968), Metamorphoses (1979), Koncert pro orchestr (1983) Blazon (1991) a Dream Song (2010)²² Velmi známé jsou také jeho nástrojové koncerty: lesní roh (1971), tubu (1976), trubku (1983), pozoun (1979), klarinet (1994), klavír (1997), housle (2000), saxofon (2006), violoncello (2007) a flétnu (2013). Věnoval se také tvorbě pro dechové kapely. Významné jsou skladby Essay (1970), The Plantagenets, (1973) Connotations (1977), Dances and Arias (1984), Of Men and Mountains (1991), The Trumpets of the Angels (2000) Rococo Variations (2008), Symphony in two movements (2012) Of Distant Memories (2013).²³

Jeho významnou nominací byla cena British Composer a v současné době působí na řadě desek a dokumentů týkajících se hudební výchovy a hudební profese.

Alarum pro sólovou tubu bylo speciálně napsáno pro světově známého tubistu žijícího ve Skotsku Jamese Gourlayho. Dílo mělo premiéru 13. února 1994 v Adrian Boult Hall v Birminghamu. Název skladby pochází ze starého anglického významu „call to arms“ (volání do zbraně).²⁴ Alarum Edwarda Gregsona má tři na sebe navazující části. První část se vyznačuje pocity agresivity, nervozity a lyrikou. Druhá část je melodická, zpěvná a klidná, ale na konci části dosáhne vrcholu, kdy se část pomalé a klidné melodie spojí s agresivnější částí. Třetí věta je tanečního a měnícího se charakteru, který vede v závěru skladby k úvodní pasáži díla. Skladba Alarum obsahuje sedm různých motivů, se kterými Edward Gregson v celé skladbě různě pracuje v podobě augmentace, diminuece, inverze a transpozice.

První část díla nese označení „Aggressively“ (agresivně).

Druhá část nese označení „Moving, but steadily“ (stále se pohybující),

Třetí část nese označení „Dance like“ (tanečně).²⁵

²² Dostupné z : [_ https://edwardgregson.com](https://edwardgregson.com)

²³ Dostupné z : [_ https://edwardgregson.com](https://edwardgregson.com)

²⁴ Dostupné z : [_ https://edwardgregson.com](https://edwardgregson.com)

²⁵ Chmelař, 2019

Kromě sólové skladby *Alarum*, je nejvýznamnější skladbou Edwarda Gregsona **koncert pro tubu a žesťový orchestr**, uznávaný a uváděný po celém světě. Toto dílo je možné považovat v tubové tvorbě za nejvlivnější skladbu tohoto desetiletí. Velkou zvláštností tohoto díla je, že existuje ve třech verzích, které nemnají sólový part, ale proměňuje obsazení doprovodného orchestru. První verze je pro tubu a žesťový soubor z roku 1976, druhá verze pro tubu a orchestr z roku 1978 a třetí je pro tubu a dechový dřevěný orchestr z roku 1984.²⁶ Tento koncert byl napsán pro Johna Fletchera a poprvé uveden pod taktovkou autora v Middleton Civic Hall, poblíž Manchesteru 24. dubna 1976. Dílo sestává ze tří vět:

1. Allegro deciso
2. Lento e mesto
3. Allegro giocoso

Tento koncert je považován za jeden z hlavních pilířů sólového tubového repertoáru. Byl proveden a vysílán ve více než čtyřiceti zemích světa a v současné době existuje šest komerčních nahrávek tohoto koncertu v různých verzích.

²⁶ Dostupné z : [_ https://edwardgregson.com](https://edwardgregson.com)

2.7 John T. Williams (1932) - Concerto for tuba and orchestra (1985)

Americký hudební skladatel, který se proslavil zejména jako autor filmové hudby. Zkomponoval hudbu k více než stovce filmů a získal celou řadu ocenění. Hostoval jako dirigent u řady předních orchestrů. Získal 24 cen Grammy. Do roku 2017 byl 51krát nominován na Oscara, což je druhý nejlepší individuální výsledek, po Waltu Disneym. Pětkrát získal Oscara (Šumař na střeše, 1972; Čelisti, 1976; Star Wars: Epizoda IV - Nová naděje, 1978; E.T. - Mimozemšťan, 1983; Schindlerův seznam, 1994). Byly mu uděleny čtyři Zlaté glóby (Čelisti, Star Wars, E.T. - mimozemšťan a Gejša, 2006). Cenu BAFTA získal ještě za Skleněné peklo (1976) a Říši slunce (1989). Ve své hudební tvorbě pro film prokázal schopnost přizpůsobit se různým žánrům, (JFK, Nixon, Zachraňte vojína Ryana, Mnichov, Lincoln, Zlodějka knih), včetně sociálního dramatu (Narozen 4. července), nebo naopak komedie (Jak ukrást Venuši, Čarodějky z Eastwicku, Sám doma) či krimi (Chyť mě, když to dokážeš), nebo sci-fi (Minority Report, A.I. Umělá inteligence, Válka světů). Americký filmový institut vyhlásil jeho hudbu ke Hvězdným válkám za nejlepší filmovou hudbu 20. století. Napsal hudbu k osmi z dvaceti nejvýdělečnějších amerických filmů všech dob. Vytvořil též hudební motiv pro letní olympijské hry v Los Angeles v roce 1984.

Během svého působení v Boston Pops Orchestra Williams složil svůj Tuba Concerto, v reakci na provizi pro sté výročí orchestru v roce 1985. Dílo bylo věnováno orchestrálnímu sólovému hráči na tubu, Chesteru Schmitzovi. První věta je radostná klasická sonáta-allegro, představuje dvě protichůdná témata, zakončená kadencí, ve které se tuba projevuje jako zvukový akrobat se svými trylky a s využitím všech registrů nástroje. Druhá věta Andante, využívá lyrické schopnosti nástroje a uzavírá polohou tak hlubokou, že posluchač může téměř cítit vibrace. Třetí věta je ve formě rondo, je postaveno na dechové fanfáře. Epizoda s jazzovým tématem připomíná, že skladatel je synem jazzového perkusionisty. Virtuozita a rychlost se doplňují a setkávají, když dílo dramaticky a brilantně končí. Williams napsal o svém koncertu: *„Opravdu nevím, proč jsem to napsal - jen nutkání a instinkt. Tuba se mi vždy líbila a dokonce jsem ji trochu hrál. Napsal jsem velké tuba sólo pro film Dick Van Dyke s názvem Fitzwilly a od té doby jsem pro něj neustále komponoval - je to takový agilní nástroj, jako obrovský kornet. V orchestrálních částech jsem také vložil pasáže pro některé z mých domácích mazlíčků - sóla pro flétnu a anglický roh, pro*

*kvarteto rohů a trojici trumpet. Je to lehké a vyladěné a doufám, že v něm je dost příležitostí, aby to bylo zábavné“.*²⁷

²⁷ Dostupné z: https://www.baadsvik.com/work/concerto-for-tuba-and-orchestra-3/vlastní_překlad

2.8 John Stevens (1951) – Salve Venere, Salve Marte (1995)

Je profesorem a ředitelem hudební školy University of Wisconsin-Madison, kde vyučuje hru na tubu a trombon. John Stevens ve své bohaté kariéře působil jako učitel orchestrální a komorní hry, jako sólový a jazzový umělec, nahrávací umělec, skladatel, aranžér, dirigent a administrátor. John Stevens je držitelem řady ocenění a získal řadu grantů a provizí. V roce 1997 byl pověřen Chicago symphony orchestra, aby složil tubový koncert. Toto dílo zvané JOURNEY mělo premiéru CSO v červnu roku 2000. Při premiéře této skladby byl sólistou tubista Gene Pokorny (tubista Chicago symphony orchestra).²⁸ Jako skladatel a aranžér, s více než 50 originálními kompozicemi je uznáván po celém světě. Svoji tvorbou obohatil repertoár především pro sólovou tubu, eufonium, trombon, trubku, žesťové kvinteto a různé žesťové soubory. Kromě toho, že Stevensova díla se hrají pravidelně po celém světě, buď v sólové, nebo komorní hře, byla také nahrána různými soubory a sólisty, jako např. Wisconsin Brass Quintet, Symphonia, International Trumpet Guild, International Tuba Euphonium Association, Madison Symphony Orchestra, Ohio State University Wind Symphony, Denver Brass.

Nedávné skladby Johna Stevense jsou Concerto for euphonium and orchestra byl komponován pro Briana Bowmana, Symphony in three movements – v kompozici pro velký dechový orchestr a Monument pro sólovou tubu a smyčce (nahrál Roger Bobo na památku tubisty Tommyho Johnsona).

V rozsáhlé sólově tvorbě pro tubu je třeba zmínit Euphonium Concerto - for euphonium and piano, Euphonium Concerto for euphonium and symphony orchestra/ for euphonium and wind band, Journey - for contrabass tuba and orchestra, Monument, An Elegy in Memory of Tommy Johnson (1935-2006) - for tuba and string orchestra, Autumn - for tuba and piano Remembrance - for tuba solo, Salve Venere, Salve Marte - for tuba solo, Triumph of the demon gods - for tuba solo Suite No. 1 – for solo tuba.

Komorní tvorba je stejně rozsáhlá, významná a uváděná na všech kontinentech. Zmínit je třeba v této souvislosti Adagio - for 4 euphonium and 4 tubas, Autumn- from Seasons for Brass Quintet/ for flugelhorn and piano Collage - for brass quintet, Fabrics - for brass quintet, Festival Fanfare - for 11 brass instruments Higashi/Nishi - for 8 tubas, Hodesanna - for brass quintet, Liberation of Sisyphus - for tuba solo, 4 euphonium, 4 tubas, Moondance - for tuba quartet,

²⁸ Dostupné z: <http://www.potenzamusic.com/stevens-118912>

Seasons - symphony for brass quintet, Talisman - for 4 euphoniums and 4 tubas, Triangles - for horn, trombone and tuba, Urban Images - for brass quintet, Benediction – for 2 euphoniums, 2 tubas,²⁹

2.9 Anthony Plog (1947) - Three Miniatures (1989)

Je americkým skladatelem, dirigentem a trumpetistou. Po zahájení hudební kariery instrumentalisty při studiích, se rozhodl věnovat sólové a skladatelské kariéře. Příležitostně se také účastnil natáčení hudby pro velká Hollywoodská filmová studia. Je podepsán pod hudbou k filmům Star Trek 1, Gremlins, Rocky 2 a 3, atd. V roce 1990 přesídlil do Švédska, kde byl členem Malmo Symphony. Od roku 1993 až do roku 2013 byl členem profesorského sboru Staatliche Hochschule für Musik ve Freiburgu v Německu.³⁰ Na počátku své skladatelské kariéry od roku 2001 se věnovat téměř výlučně tvorbě pro žesťové nástroje. Jednalo se o skladby pro ansámblové obsazení, a to zejména pro žesťové kvintety.

Prvním významným dílem pro hudební svět sólové tuby byla skladba Three Miniatures, 1989. Tato skladba byla věnována Rogeru Bobovi, jež tuto skladbu zvěčnil na své nahrávce s názvem „Tuba Libera“. Jeho další skladby pro tubu byly napsány o několik let později, a úzce souvisí se žánrovými a stylovými změnami v 70. a 80. letech.

Three Miniatures mají spíše technický a neuhlazený zvukový design a používají mnoho smíšených rytů v první části miniatur. Následuje pomalá a reflexní druhá miniatura, která vede přímo k třetí hravé pasáži pod názvem Allegro.³¹

Jeho další skladby pro tubu jsou: Nocturne pro Tubu a Piano (2004), Statements pro Tubu a Piano (1994) a Tuba Concerto pro tubu a piano (1997) vyšly v několika předních hudebních vydavatelstvích například Western International Music a Brass Press a přispěly k upevnění pozice Anthony Ploga jako významného autora, kterému přísluší zásluha na prosazení tuby jako sólového nástroje.³²

²⁹ Dostupné z: <http://www.potenzamusic.com/stevens-118912>.

³⁰ Dostupné z <http://anthonyplog.com/about-me/biography/> , vlastní překlad

³¹ Dostupné z https://www.baadsvik.com/work/concerto-for-tuba-and-orchestra-3/vlastní_překlad

³² Dostupné z WWW: <https://en.wikipedia.org/wiki/Anthony_Plog

2.10 Eric Ewazen (1954)- Koncert pro tubu (1996)

Eric Ewazen je důležitý americký skladatel, který působí v období přelomu 20 a 21. Století. Ve své tvorbě prokázal značnou všestrannost. Komponoval orchestrální, klavírní, vokální, komorní a různá další díla. V mnoha svých skladbách však upřednostňoval dechové nástroje a prokazuje jedinečný styl, často spojený s duchem Coplanda, Crestona a dalších ikonických amerických skladatelů. Je držitelem řady kompozičních cen. Jeho práce byly uvedeny mnoha sólisty, komorními soubory a orchestry v USA a v zámoří. Jeho skladby jsou zaznamenány na nosičích řady nahrávacích společností v USA.

V kompozici byl aktivní i ve svých studentských letech, předváděl díla jako *Dagon* pro 5 violoncell (1973), *Žalm 90* pro baryton, roh a klavír (1977) a *Kronos* pro dechové kvinteto a tympani (1979). Od 80. let rozšířil Ewazen své vazby na vzdělávání a na aktivní propagaci vážné hudby v univerzitním prostředí v USA, UK a dokonce i v Bangkoku.³³

Jeho koncert pro tubu je stežejním dílem hudební literatury pro Tubu, které jsem také já osobně hrál na Pražské konzervatoři. *Concerto for Tuba or Bass Trombone and Orchestra* (1995) je významná kompozice solové tvorby pro tubu.

³³ Dostupné z: www.ericewazen.com

2.11 Elisabeth Raum (1945) - Sweet dances (2002)

Elisabeth Raum se narodila v Berlíně v roce 1945, ale v roce 1985 se stala kanadskou občankou. Studovala hoboj u Roberta Sprenkla na Eastman School of Music, promovala v roce 1966. V roce 1985 získala magisterský titul ve skladbě z University of Regina po studiích u Thomase Schudele. Hrála 1. hoboj v Atlantickém symfonickém orchestru v Halifaxu v Novém Skotsku, sedm let a později pro Symfonický orchestr Reginy v Regině v Saskatchewanu. V roce 2004 obdržela čestný doktorát z Univerzity Mount St. Vincent, Halifax, Nové Skotsko. V listopadu 2010 obdržela za svou práci hudebníka a skladatele Saskatchewanský řád za zásluhy.³⁴

Jako skladatel je E. Raum je nesmírně plodná a její práce zahrnuje celou řadu žánrů a stylů. Její hudba je neúprosně konzervativní: tonální, melodická, často světlá, občas upřímně programová (např. Echoes of Fort San), která se eklekticky opírá o tradiční slovníky a sonority. Jedno z jejích nejlepších děl, Fantasy for Double Orchestra (1988), je hluboce expresivní a ukazuje sofistikované ovládnutí média a materiálu. Raum je skeptická vůči většině avantgardní hudbě a filosofii (nemilosrdně je paroduje v Thunderovi v konkávním vakuu) a snaží se být přístupná široké veřejnosti.³⁵

Sweet Dances je v porovnání s předlouhým seznamem jejich děl spíše hudebním žertem, nebo hříčkou. Je to nedoprovázené dílo pro tubu o čtyřech větách, každá z nich používá slovní hříčky jako tituly. První věta, „Blew Tango,“ je slovní složenina skladby Leroya Andersona z roku 1952, „Modré tango“, které upomíná tuto část použitím rytmu tanga. Druhá věta „Dot Polka“ je plná Arpeggiováných akordů a opakující se vzorce dvou šestnáctých not, po nichž následuje osmá nota vyvolává spojení se stylem polky. Třetí hnutí „Waltzin“ Matuba, je hříčka široce známý bush balad Austrálie, Waltzing Matilda. Čtvrtá a poslední věta: „A Hard knight's day,“ evokuje píseň britské rockové skupiny The Beatles 1964 z celovečerního filmu Perný den. (a hard days night) Tato věta používá rozsáhlou synkopaci a multifonika napodobující styly basového kytaristy v rockové kapele.³⁶

³⁴ .dostupné z www.wikipedia.org/wiki/Elisabeth_Raum

³⁵ Dostupné z <https://thecanadianencyclopedia.ca/article/elizabeth-raum-emc>

³⁶ Dostupné z <https://elizabethraum.com/>

Závěr

V textu práce jsem usiloval o nástin nejdůležitějších skladeb pro tubu a jejich autorů. Chronologické řazení autorů podle data vzniku vybrané skladby sledovalo zaměřit pozornost čtenáře této bakalářské práce na vývoj hudební sólové literatury pro tubu, jako nástroj, na který hrají už od dětských let. Byl bych spokojen, pokud by při četbě textu této práce vyplynulo stále se zvětšující rozšíření interpretačních možností tohoto hudebního nástroje. Navíc samotná tuba jako nástroj poměrně mladý, prošla za necelá dvě století své existence dramatickým technickým a konstrukčním vývojem. Většina dnešních výrobců zdokonaluje výrobní technologie přichází na trh s novými modely nástrojů, které hrají stále lépe. Vytvořit text práce bylo pro mne výzvou a současně znamenalo i značný přínos k mému studiu. Psát o autorech a skladbách, z nichž některé umím interpretovat před publikem, bylo pro mne radostí. Přál bych si, aby podobné pocity zaznamenali i čtenáři předchozího textu mojí práce.

Cílem práce výtčeným v Úvodu, bylo seznámit čtenáře textu s hlavními díly vytvořenými pro tubu z oblasti západní Evropy a USA, v zemích s vysokou úrovní sólové a i orchestrální hudební hry. Současně jsem usiloval o to, aby se čtenářům přiblížil průběh prosazování tuby jako sólového nástroje. Cíl práce považuji v zásadě za splněný.

Překážkou v tvorbě smysluplného a faktograficky dostatečně vybaveného textu byl nedostatek písemných zdrojů. Téměř všechny informace bylo třeba vyhledat někdy i složitě v síti internetu a velkou část textu bylo třeba překládat z anglického jazyka. V této souvislosti se omlouvám, pokud laskavý čtenář zjistí nepřesnosti, nebo ztráty smyslu v překladu, nebo označení citovaných internetových zdrojů.

Literatura a další zdroje

HOZA, Václav. Škola hry na tubu F a B. Praha 1: Supraphon, 1990. Teoretická část,

CHMELÁŘ Jakub, *Rozbor vybraných sólových skladeb pro tubu a jejich porovnání*. Bakalářská práce. Praha HAMU, 2019

KLEMENT, Miloslav. Nástroje symfonického orchestru. Praha: Panton, 1961. Dechové nástroje,

KRATOCHVÍL, Jiří. *Dějiny a literatura dechových nástrojů*. 2. přeprac. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2001. ISBN 80-858-8374-0.

MODR, Antonín. Hudební nástroje. Praha: Editio Bärenreiter, 2002.

PATCELT, M. Paul Hindemith a jeho sonáta pro tubu a klavír (Diplomová práce) Praha: Pražská konzervatoř. 2011,

RYCHLÍK, Jan. Žesťové nástroje bez strojiva. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960. Část obecná

SACHS, Curt. *The History of Musical Instruments*. New York: Dover, 2006. ISBN 978-0-486-45265-4.

SCOTT, Marion M. Ralph Vaughan Williams. pův. pro Christian Science Monitor 1920, dostupné z: <http://www.musicweb.uk.net/Scott/RVW.htm>

VYSLOUŽIL, Jiří. Hudebníci 20. století, Státní hudební nakladatelství, Bratislava 1964

WILLIAMS, R. W. Concerto for bass Tuba and Orchestra. Oxford University Press. London 1979

internetové zdroje:

<http://www.johnwilliams.org/reference/biography>

https://en.wikipedia.org/wiki/Jacques_Cast%C3%A9r%C3%A8de

https://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Hindemith

<Https://www.musicacademyonline.com/composer/biographies.php?bid=123>

<https://www.eugenebozza.com/>

<https://edwardgregson.com>

<http://www.potenzamusic.com/stevens-118912>

https://en.wikipedia.org/wiki/Anthony_Plog

<https://www.baadsvik.com/work/concerto-for-tuba-and-orchestra-3>

<http://anthonyplog.com/about-me/biography/>

www.ericewazen.com

<https://thecanadianencyclopedia.ca/article/elizabeth-raum-emc>

<https://elizabethraum.com/>